

MBRIS

Redactor: *Dan Criste*
Coperta: arh. *Daniel Munteanu*

Ilustrație copertă: *fotografie din colecția autorului, realizată în regiunea ale
cărei tradiții sunt prezentate în carte.*

© 2016 Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
editurii **MEDITAȚII**

Contact:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

ISBN: 978-973-728-684-0

Descrierea CIP este disponibilă la **Biblioteca Națională a României**

Costion Nicolescu

SUFLETUL ÎN TRE RAI ȘI IAD

PATRUZECI DE ZILE DE LUPTĂ
PENTRU INTRAREA ÎN RAI

**METEOR
PRESS**

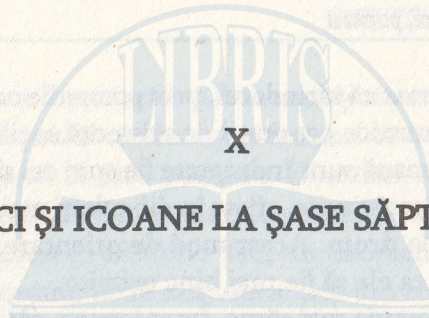
Teologia dogmatică II = Teologia dogmatică și simbolică, vol. II, Manual pentru Institutele Teologice, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1978.

Tipic = Tipicul bisericesc, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1978.

CUPRINS

Preambul: Un obiect insolit la Muzeul Țăranului Român	5
I. Semnificația numărului 40 în istoria biblică	9
II. Prezența și însemnătatea numărului 40 și în special a intervalelor de 40 de zile în viața liturgică a Bisericii și a credincioșilor ei	15
III. Drumul sufletului după moarte. Trecerea „vămurilor”	19
IV. Sufletul celui mort – oaspete nocturn în propria-i casă, timp de 40 de zile	28
V. „Adusul apei”	30
VI. Turțițele	39
VII. „Stâlpișorul” de la căpătâiul mormântului	41
VIII. Tămâierea mormântului și „statul” omului	43
IX. Parastase, sărindare, pomeni	49
X. Cruci și icoane la șase săptămâni	64
O privire recapitulativă și câteva sublinieri	95
Glosar	115

<i>Anexa 1. Lista satelor cercetate pentru elaborarea lucrării</i>	117
<i>Anexa 2. Relatarea scrisă a unui zugrav de cruci</i>	118
<i>Anexa 3. Relatarea scrisă a unei fetițe care aduce apa</i>	123
<i>Bibliografie</i>	125

X

CRUCI ȘI ICOANE LA ȘASE SĂPTĂMÂNI

În perimetrul cercetat, așa cum am arătat, la înmormântare se pune la groapă, la căpătâiul mortului, nu o cruce, ca în majoritatea locurilor din țară, ci un stâlpișor. De abia cu ocazia pomenirii de 40 de zile, stâlpișorului acestuia i se adaugă și o cruce. Dar, la pomenirea de 40 de zile, obiceiuri străvechi prevăd, în aceste locuri, punerea unui set de trei sau de patru cruci.

Trei sau patru? Răspunsul la această întrebare nu este foarte clar. Dacă vei întreba pe cineva asupra numărului de cruci care trebuie făcute și puse, îți va răspunde fără ezitare „trei”. Când îl vei pune să le înșire, vei constata că, cel mai adesea, îți vorbește de patru cruci: cea de la capul mortului, cea de jurământ, cea de punte și cea de la fântână (primele două pot fi detectate foarte lesne și nu lipsesc niciodată). Cei cărora le sesizezi această neconcordanță și pe care-i rogi să ți-o lămurească vor avea dificultăți. Unii vor spune că sunt, într-adevăr, patru cruci, alții susțin că fântâna face să migreze spre ea crucile de punte, prin faptul că punțile se construiesc cel mai adesea în preajma fântânilor. Mai mult chiar, în unele locuri, crucile de jurământ se anină tot de fântână. Și totuși sunt punți peste ape curgătoare care nu au în apropiere o fântână și care, la capete, sunt străjuite de grupuri masive de cruci. Se pare că, în general, se pune cruce ori la fântână, ori la punte, dar că, atunci când puntea și fântâna sunt apropiate, ele sunt considerate, concomitent, și de fântână, și de punte, fiind numite când într-un fel, când în altul.

Zugravul de cruci Grigore Măciucă, un țăran mai citit, căruia îi place să reflecteze la teme religioase, vede în punerea a trei cruci o legătură cu Sfânta Treime, oferind o serie de explicații

simbolice *sui-generis*, în parte justificate de tradiție, în parte forțate: „În mitologia unei gândiri cuprinzătoare și explicite biblic, omul care îl înfățișează pe bunul Dumnezeu în tot timpul vieții lui, are nevoie de trei cruci care reprezintă simbolic pe **tatăl** pe **fiul** și pe **sfințitul Duh** care sînt tot una. Deci; prima cruce ce se pune la cap, reprezintă pe **Tatăl sau omul**. A II-a reprezintă pe **fiul sau apa** ce o bem în toată viața noastră. A III-a reprezintă pe **sf. Duh** sau cuvîntul care mi-la dat spre folosință în relațiile noastre unii cu alții. Dar și cu care noi, păcătuim blestemînd, înjurînd sau mințind. În acest fel, slujba ce o face preotul lîngă fiecare cruce, care are rolul ei, roagă pe Dumnezeu să ne ierte greșalele noastre, **pe sortimente** și **nicidecum amestecat, sau generalizat**” (fragment – transcris cu ortografia originală – dintr-o scrisoare adresată autorului și purtând ștampila de expediere a poștei 11.08.00).

Realizăm aici adevăruri teologice evidente: omul – chip al lui Dumnezeu, Hristos – apa cea vie, necesitatea unei grăiri inspirate de Duhul Sfânt și gravitatea refuzului acestei inspirații, caracterul relațional al ființei umane și al cuvîntării ei, iertarea păcatelor de către Biserică prin numirea lor detaliată.

De facerea crucilor și de punerea lor se îngrijesc cei din familia mortului („*Noi o punem, ai cășii*” – Marta Anghelina și Maria Măciucă; „*Ai mortului. Noi. Care ne mor...*” – Ana Bălan, din satul Groșerea, comuna Aninoasa).

Crucile și le face fiecare familie pentru morții ei, respectiv un bărbat din componența ei, după pricepere și după materialul de care dispune. Mai rar, când în familie nu este nimeni care să le poată face, ele sunt comandate unui om care este mai priceput. La Capu Dealului, crucile le face *maistorul*, care „*se pricepe să la facă*”. Sunt mai mulți *maistori* în sat (Nicolae Vișan, din satul Capu Dealului, comuna Brănești, zis „Invalidu”, din cauză că are un picior de lemn).

În primă instanță, crucile sunt cam peste tot, în satele românești, din lemn, deoarece acest material permite o prelucrare rapidă în scurtul răstimp, în general de trei zile, dintre moarte și înmormântare³⁵. După un timp, în unele locuri, crucile de lemn se înlocuiesc cu cruci de piatră, modă preluată de la orașe în satele în care oamenii au oarecare dare de mână. Pe aceste cruci se înscriu și diferite texte funerare, prin care cei rămași își exprimă sentimentele de atașament, de regret și de prețuire pentru cel care a plecat din această lume.

Crucile sunt făcute, și în satele din zona cercetată, din lemn, cu foarte mici și ne semnificative excepții, apărute în vremea din urmă. Folosirea lemnului pentru confecționarea crucilor capătă și o semnificație teologică. Ea se datorează faptului că „așa a fost (răstignit) *Domnul nostru Iisus*”, pe o cruce de lemn – spun Marta Anghelina și Maria Măciucă. Și aceleași femei adăugau cu o oarecare neîncredere: „*Cine vrea să-și facă de piatră, să-și facă, da...*” În felul acesta are loc o racordare cu un plus de spiritualitate și mai concretă a crucii fiecărui om la Crucea Mântuitorului, a omului la Hristos.

Carolina Mărgineanu, din satul Izvoarele, comuna Ploșoru, dă și ea aceeași mărturie, dar, pe lângă motivația răstignirii lui Hristos pe o cruce de lemn, o adaugă și pe aceea a faptului că o cruce de lemn „e mai ușor de dus”.

Precum se observă, există credința, de altfel prezentă și în unele medii bisericești „culte”, îndeosebi în cele monastice, că nu numai în această lume omul este purtător de cruce, dar că el

³⁵ Nu știm cum se petreceau lucrurile în acele sate din Bărăgan sau dinspre dealurile Buzăului unde piatra era mai moale („piatră de Buzău”) și se lăsa mai ușor cioplită și scrijelită, și, ca atare, crucile s-ar fi putut realiza în numai trei zile. După cât se pare, crucile erau „prefabricate” și, la momentul respectiv, se inscripționa pe ele numai numele celui mort.

pleacă și pe lumea cealaltă purtând o cruce, crucea sa anume. Această credință este deplin justificată din punct de vedere teologic, atât prin faptul că Hristos rămâne în veci nedespărțit de Crucea Sa, cât și prin acela că iconografia creștină canonică ni-l înfațișează pe tâlhar în rai însoțit de crucea pe care a fost răstignit la Dreapta lui Hristos. Apoi, Însuși Mântuitorul cheamă: „*Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*” (Matei 16, 24; Marcu 8, 34; Luca 9, 23)³⁶. Omul pare să fie, atât ontologic, cât și eshatologic, purtător de cruce personală.

Esența folosită cel mai adesea, îndeosebi pentru crucile din cimitir și cele de lângă fântână, este stejarul, pe de-o parte pentru că este o esență mai tare, pe de alta și „pentru că are frunză verde în el”. Nu se face crucea din salcâm, de exemplu, pentru că are „mărăcini”. Lucrul acesta ar duce cu gândul, în mod neplăcut, la coroana de spini care a fost pusă, în timpul Patimilor, în semn de batjocură, pe creștetul Mântuitorului. O altă părere exprimată a fost că interdicția de a face cruci de salcâm s-ar datora și faptului că salcâmul este blestemat, că omul, când trece pe lângă el, îl dă dracului (!?). Căci, altfel, lemnul de salcâm ar fi mai rezistent decât cel de stejar, „ar rezista și o sută de ani”, spune preotul Aurelian Cristescu.

³⁶ De altfel, mai susține aceeași țărancă, femeie de serviciu la școală, dar și la pomeni, mai primită este o lingură de lemn decât una de metal, mai primită este o cană de lut decât una de tablă sau de plastic. Materia și materialele au semnificația lor istorică sau simbolică și, de aici, importanța lor spirituală. Lemnul rămâne pentru totdeauna materialul Crucii lui Hristos, pământul (lutul) rămâne și el pentru totdeauna materia din care a fost alcătuit trupul omului, materia în care acesta se întoarce așteptând „în vierea morților și viața veacului ce va să fie”, când sufletul îl va primi înapoi transfigurat.

Când îmbătrânesc și se strică sau când, în cazul crucilor de jurământ, dintr-un motiv sau altul, pomul se rupe sau se taie, crucile sunt luate și duse la cimitir sau la biserică (uneori, acestea fiind împreună), „*acolo unde sunt morții înmormântați*” (Marta Anghelina și Maria Măciucă). Până la dispariția lor definitivă, crucile parcurg câteva etape firești. Mai întâi se petrece o anumită deteriorare a lor și povărnire, și dezmembrare. Atunci, se face adunarea fragmentelor de cruci vechi și depozitarea lor în anumite locuri (în apropierea fântânilor, în vreun colț de cimitir etc.). Crucile continuă parcă să se topească, fără ca resturilor provenite din ele să li se dea vreo întrebuintare oarecare, fie ea cuviincioasă sau necuviincioasă. În final, din când în când, atunci când grămada de lemne provenind din dezmembrarea crucilor ajunge să fie prea mare, are loc îngroparea sau arderea lor. Nu există însă nicio grabă în această direcție, nicio precipitare de a se face curat.

În satele Groșerea și Costești, crucile se confecționează cu un soi de streășină, care protejează puțin pictura care se face pe ele. Dar streășina aceasta pare să aibă pentru țăran și o explicație mistică. Emanoil Dumitrescu ar ști, de la tatăl său, despre cruce că este *casa sufletului*, unde vine din când în când sufletul să se odihnească, și anume tocmai sub acoperișul ei.

O anumită inadvertență există în relatarea acestui zugrav de cruci, căci, dacă sufletul aleargă până la 40 de zile în toată lumea, crucea de la mormânt nu se pune decât la hotarul celor 40 de zile, când, practic, această alergătură încetează. Dincolo de asta, trebuie reținută această accepție a crucii de *casă a sufletului*, de adăpost ocrotitor spre odihnă, de loc de adăstare.

Polmeata (fâșia de pânză), care este legată în semn de doliu pe cruce, ar reprezenta *prosopul sufletului*, năframa cu care acesta își șterge sudoarea atunci când se întoarce după toată alergătura lui prin lume din această perioadă de 40 de zile (Emanoil

Dumitrescu). Pare să fie o trimitere la suferința Mântuitorului (cea sufletească, nu cea fizică!), Care, rugându-Se intens, era scâldat de o sudoare ca de sânge (Luca 22, 44). Sufletul transpiră prin intermediul trupului în lumea aceasta, dar sudoarea poate adesea să-i aparțină în fapt. Toate marile emoții sufletești fac să te treacă toate transpirațiile sau toate nădușelile. Dar prosopul acesta al mortului pare și o trimitere la năframa Veronicăi, atât de prezentă pe iconostasele bisericilor ortodoxe, plasată exact sub crucea din vârful acestora.

Pictarea crucilor nu o face însă oricine, ci un om mai talentat, care s-a specializat în aceasta și care acoperă până la două, trei sate. De remarcat că, pentru cei care zugrăvesc cruci, aceasta nu reprezintă decât o ocupație ocazională, în rest ei rămânând țărani obișnuiți. Atunci când cei care au nevoie de cruci sunt prea săraci sau nu sunt interesați, crucile rămân nepictate, purtând pe ele numai inscripțiile îndătinat.

Pictura cu care este împodobită crucea diferă de la sat la sat. Unele cruci sunt mai simple, mai grosolane, altele mai dichisite, purtând picturi iconografice. Se pare că iconografia depinde numai într-o mică măsură de tradiția locului și în mult mai mare măsură de omul care pictează, care-și impune propriul stil și propria interpretare.

Cele trei sau patru cruci formează un set unitar. Ele diferă ca mărime după destinație, dar, în rest, sunt foarte asemănătoare. Când sunt pictate, sunt pictate în același fel, cu aceleași imagini.

Din acest punct de vedere, este deosebit de interesantă motivația, cu certe baze de analogie teologică, pe care o dă Grigore Măciucă iconografiei pe care o alege atunci când i se cere să picteze setul de cruci: pentru bărbați, Îl zugrăvește pe Iisus Hristos; pentru femeile cu copii, pe Maica Domnului cu Pruncul; pentru femeile fără copii, pe Maica Domnului singură; pentru copii, „*îngeri zburători*”. Logica sugerată este foarte strânsă și nu